

Katarzyna JACHYMEK

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
jachymek.kasia@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5628-6111

WIZERUNEK ZHP W ŚWIETLE ANALIZY SŁÓW KLUCZOWYCH HARCERSKIEGO DYSKURSU

1. WSTĘP

W 2022 roku w Polsce według badań GUS działało aż 103,4 tys. organizacji non-profit (GUS 2023). Nie ulega wątpliwości, że dotarcie do społeczeństwa z informacjami na temat aktywności każdej z nich wymaga celowych i zaangażowanych działań w obszarze komunikacji, a także budowania pozytywnego wizerunku (por. Jaska i Werenowska 2017: 81). Celem artykułu jest nakreślenie wizerunku Związku Harcerstwa Polskiego, który wyłania się z analizy słów kluczowych obecnych w harcerskim dyskursie¹, a następnie wskazanie, w jaki sposób organizacja może być postrzegana na podstawie prowadzonej przez siebie komunikacji w dostępnej prasie harcerskiej.

Związek Harcerstwa Polskiego (ZHP) to najliczniejsza polska organizacja harcerska, która za swoją misję uznaje „wychowanie młodego człowieka, czyli wspieranie go we wszechstronnym rozwoju i kształtowaniu charakteru przez stawianie wyzwań”². W 2023 r. w swoje aktywności udało jej się

¹ Analiza słów kluczowych to jeden z etapów badań prowadzonych przez Katarzynę Jachymek w ramach pracy doktorskiej *Polski dyskurs harcerski. Analiza narracyjna*. Praca powstała w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II pod kierunkiem dr hab. Jolanty Klimek-Grądzkiej, prof. KUL, planowany termin obrony: marzec 2025 r.

² Pełny tekst Misji ZHP jest dostępny na oficjalnej stronie organizacji, <https://zhp.pl/odkryj/misja-zhp> (dostęp: 29.01.2024).

zaangażować 142 692 członków, z czego część to odbiorcy podstawowych działań organizacji, natomiast część to kadra – osoby zarządzające organizacją na wszystkich jej szczeblach: od ogólnopolskiego, przez wojewódzki po spotkania drużyn – podstawowych jednostek. Jednak – bez względu na rodzaj zaangażowania – każda z tych osób musiała być najpierw w pewien sposób zachęcona, przekonana do aktywnego członkostwa. Jednym z czynników, które sprzyjają wzrostowi liczby członków, jest wizerunek organizacji.

Praca nad wizerunkiem zaczyna się od wnętrza organizacji, ponieważ istotne jest budowanie spójnego środowiska. Do osiągnięcia takiego celu wykorzystuje się oprócz identyfikacji wizualnej, wewnętrznych spotkań czy uroczystości także gazety zakładowe czy biuletyny (Jaska i Werenowska 2017: 82, 83). Zdaniem badaczek gazeta zakładowa pełni dwie ważne funkcje w organizacji: informacyjną – przedstawia najważniejsze wydarzenia jej dotyczące, oraz integracyjną – buduje więzi w społeczności dzięki przedstawianiu socjalnego życia członków organizacji (Jaska i Werenowska 2017: 83). Harcerska prasa centralna pełni taką samą funkcję, więc stanowi materiał badawczy właściwy dla realizacji zamierzonego tu celu.

Jako że najważniejsze dla dyskursu pojęcia i idee odzwierciedlone są w słowach kluczowych, zdecydowałam się na wyodrębnienie ich z dwóch czasopism ZHP o zasięgu ogólnopolskim: „Czuwaj” – miesięcznika instruktorów ZHP, oraz „Na Tropie” – magazynu internetowego dla wędrowników³. Do analizy wybrano artykuły, które ukazały się w rubrykach „Z życia Związku”, „O lepsze harcerstwo”, „Felietony” [„Czuwaj!”]; „Ważny trop”, „Jestem w Związku”, „Felietony” [„Na Tropie”] w okresie styczeń 2017 – czerwiec 2022⁴.

2. NAJWAŻNIEJSZE POJĘCIA I METODA BADAŃ

Dla porządku przedstawiam kilka koniecznych ustaleń terminologicznych. Za dyskurs harcerski uznaję zbiór tekstów wytworzonych przez ZHP

³ Teksty z obu pism są udostępniane na stronach internetowych: <https://czuwaj.pl/>, <https://natropie.zhp.pl/> (dostęp: 12.02.2024) i na bieżąco uzupełniane.

⁴ Wskazany okres to jedna kadencja władz ZHP – czas pomiędzy 40. a 42. Zjazdem ZHP, podczas których zostali wybrani kolejni naczelnicy i przewodniczący ZHP. 41. Zjazd ZHP był zjazdem nadzwyczajnym, na którym próbowano odwołać ówczesną naczelniczkę ZHP, co jednak nie doszło do skutku.

wraz z kontekstem ich występowania⁵. Słowo kluczowe traktuję zaś jako samodzielną jednostkę znaczeniową, przybierającą formę jednego wyrazu bądź wyrażenia i pozwalającą scharakteryzować główne elementy harcerskiego dyskursu. Słowa kluczowe harcerskiego dyskursu zostały wydobyte z tekstów na dwa sposoby – w wyniku analizy jakościowej oraz analizy ilościowej.

Proces analizy jakościowej składał się z lektury każdego tekstu, a następnie określenia słów kluczowych (przeważnie dwa–trzy określenia), które najlepiej moim zdaniem oddawały jego główny temat/przesłanie⁶. W wyniku analizy jakościowej dla wszystkich 516 tekstów zidentyfikowano 1662 słowa kluczowe. Aby zweryfikować wyniki tak przeprowadzonej analizy, wykorzystałam drugi sposób – automatyczne wyodrębnienie słów kluczowych za pomocą Korpusomatu⁷. Dzięki temu narzędziu automatycznie wyodrębniono 200 słów kluczowych dla całego korpusu zebranych tekstów.

3. SŁOWA KLUCZOWE DOMINUJĄCE W HARCERSKIM DYSKURSIE

Po wyodrębnieniu w wyniku obu analiz słów kluczowych zostały one pogrupowane na podstawie relacji asocjacyjnych. Z perspektywy znaczeniowej wyróżniają się trzy kategorie słów kluczowych: *nazwy strukturalne*⁸, *określenia związane z bieżącymi działaniami ZHP* oraz *terminy związane z wy-*

⁵ Bazę do sformułowania tej definicji stanowi teza T. van Dijka, że dyskurs to tekst w kontekście (van Dijk 2001: 11, 12) oraz kryterium instytucjonalne wyróżnione przez B. Witosz w typologii dyskursu (Witosz 2016: 22, 23).

⁶ O metodzie identyfikacji słów kluczowych na podstawie kompetencji badacza podczas analizy dyskursu pisała M. Smoleń-Wawrzusiszyn, zob. Smoleń-Wawrzusiszyn 2018:161.

⁷ Korpusomat to aplikacja webowa dostępna do darmowego użytku po utworzeniu konta na stronie <https://korpusomat.pl> (dostęp: 2.02.2024). Dla każdego wgranego korpusu aplikacja wyodrębnia dane statystyczne takie jak: słowa kluczowe, lista frekwencyjna, najpopularniejsze kolokacje oraz charakterystyczna terminologia (Kieraś i Kobyłski 2021: 54).

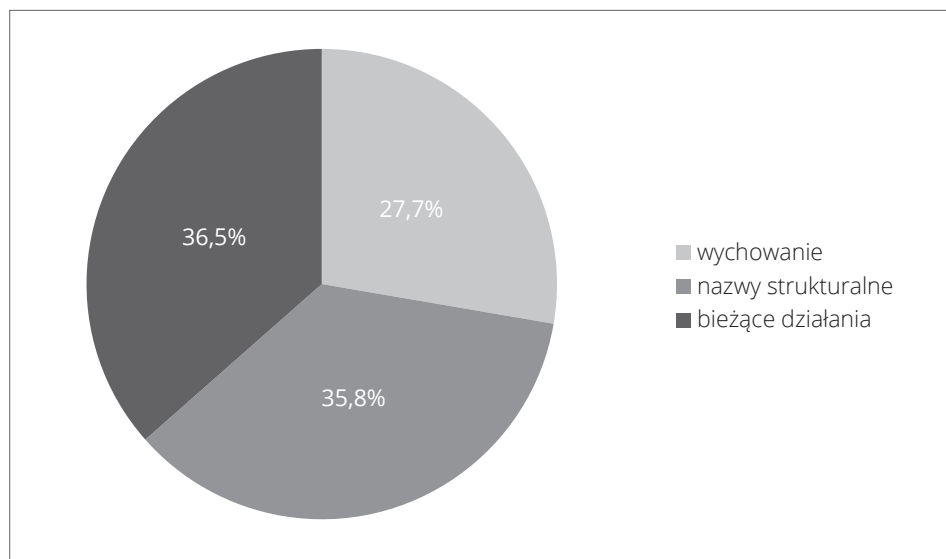
⁸ Związane ze strukturą organizacyjną ZHP, na którą składa się poziom centralny (zarządzający), poziom chorągwi (terytorialne jednostki organizacyjne, przeważnie obejmujące obszar województwa), poziom hufców (terytorialne jednostki organizacyjne obejmujące obszar miasta/powiatu), poziom drużyn (podstawowe jednostki organizacyjne, w których harcerze działają na co dzień). Zob. Struktura ZHP, <https://zhp.pl/odkryj/struktura-zhp> (dostęp: 29.01.2024).

chowaniem⁹. Wskazane kategorie słów kluczowych występują w listach pochodzących z obu typów analizy, choć ich frekwencja jest różna.

3.1 Wyniki jakościowej analizy słów kluczowych

Na 1662 słowa kluczowe zidentyfikowane podczas analizy jakościowej 595 odnosi się do kategorii *nazw strukturalnych*, 606 to *określenia związane z bieżącymi działaniami ZHP*, zaś 461 – *terminy związane z wychowaniem*. Procentowy rozkład słów kluczowych we wszystkich kategoriach obrazuje wykres 1.

Wykres 1. Rozkład procentowy słów kluczowych z analizy jakościowej

Źródło: opracowanie własne.

Proporcje między wszystkimi trzema kategoriami są dość wyrównane, co dowodzi, że w dyskursie harcerskim tematy związane z każdym z obszarów pojawiają się równie często i są równie istotne. Aby dokładniej przyjrzeć się znaczeniu słów kluczowych dla harcerskiego dyskursu, w ramach każdej z kategorii wyodrębniono podgrupy, odpowiadające różnym typom słów kluczowych.

⁹ Wychowanie stanowi główne zadanie ZHP jako organizacji, które bezpośrednio wynika z jej Misji, por. str. 2.

3.1.1. Słowa kluczowe związane z bieżącymi działaniami ZHP

W najliczniejszej kategorii słów kluczowych związanych z bieżącymi działaniami ZHP znalazło się 606 określeń, z których 478 dotyczy działań w ramach organizacji, a 128 – aktywności, które wykraczają poza szereg ZHP. Na podgrupę nazw działań organizacyjnych składają się słowa kluczowe związane z:

- formami wyjazdowymi – 92 słowa kluczowe, w tym: *biwak*¹⁰, *obóz*¹¹, *rejs*, *pielgrzymka ZHP*, *Wędrownicza Watra*¹², *Złot Kadry ZHP*¹³;
- wydarzeniami związkowymi (wszystkie formy działań na poziomie centralnym, które nie są wyjazdami) – 87 słów kluczowych, w tym: *akcja Czuwam dla Ziemi*¹⁴, *Dzień Myśli Braterskiej*¹⁵, *konferencja harcmistrzowska*¹⁶, *konferencja metodyczna*¹⁷;
- harcerskimi aktywnościami (lokalnymi, w ramach drużyn/hufców) – 52 słowa kluczowe, w tym: *gala*, *festiwale muzyczne*, *przekazanie drużyny*¹⁸, *wędrówka*, *zbiórki*¹⁹;
- wyborami w ZHP – 48 słów kluczowych, w tym: *delegaci*²⁰, *głosowanie*, *tajność głosowań*, *wybór władz ZHP*, *zbiórka wyborcza*²¹, *Zjazd ZHP*²²;

¹⁰ Tematyczny, przeważnie 2- lub 3-dniowy wyjazd dla zastępu, drużyny bądź szczepu. O ile nie podano inaczej, wyjaśnienia harcerskich określeń pochodzą od autorki. Przykładowe słowa kluczowe z każdej z grup zostały dobrane w taki sposób, by ilustrowały różnorodność omawianych grup, np. wyrazy i wyrażenia, nazwy własne i pospolite itp.

¹¹ Harcerski wyjazd wakacyjny, zwykle trwa 2–3 tygodnie.

¹² Wędrownicza Watra – coroczne wydarzenie letnie dla wędrowników (15–21 lat), na które składa się rajd i zlot, zob. <https://watra.zhp.pl> (dostęp: 29.01.2024).

¹³ Cykliczna impreza przeznaczona dla kadry organizacji.

¹⁴ Ogólnopolska akcja zachęcająca harcerzy do podejmowania służby w swoim najbliższym środowisku, zob. <https://strony.zhp.pl/czuwam-dla-ziemi> (dostęp: 29.01.2024).

¹⁵ Dzień Myśli Braterskiej – święto przyjaźni obchodzone przez skautów na całym świecie 22 lutego – w dzień urodzin twórcy skautingu Roberta Baden-Powella.

¹⁶ Konferencja przeznaczona dla instruktorów w stopniu harcmistrza.

¹⁷ Konferencja, której celem jest dyskusja o metodyce pracy ZHP.

¹⁸ Uroczysta zmiana prowadzącego jednostkę – przekazanie funkcji.

¹⁹ Regularne spotkania harcerzy, np. cotygodniowe zbiórki zastępów lub comiesięczne zbiórki drużyny, które stanowią podstawową formę działalności ZHP.

²⁰ Wybrani lokalnie instruktorzy, którzy reprezentują hufiec lub rejon hufców na zjeździe chorągwi bądź Zjeździe ZHP, zob. Statut ZHP §41.

²¹ Spotkanie hufca lub rejonu hufców, podczas którego wybierani są delegaci na zjazd.

²² Najwyższa władza w ZHP, która m.in. wybiera Naczelnika i Przewodniczącego ZHP, przyjmuje strategię rozwoju organizacji oraz uchwała Statut ZHP, zob. Statut ZHP §64.

- uroczystościami – 42 słowa kluczowe, w tym: *Dzień Polskiej Harcerki*²³, *Dzień Zwycięskiego Powstania Wielkopolskiego*, *Święto Flagi*, *uroczystości*²⁴, *wośp*²⁵;
- szkoleniami – 40 słów kluczowych, w tym: *kursy*, *szkolenia*, *warsztaty*, *Wood Badge*²⁶;
- wydarzeniami lokalnymi – 37 słów kluczowych, w tym: *60-lecie Chorągwi Ziemi Lubuskiej*, *nadanie sztandaru Chorągwi Zachodniopomorskiej*, *reaktywacja hufca ZHP Biała Podlaska*, *Złot Chorągwi Podkarpackiej*;
- działaniami zespołów centralnych – 34 słowa kluczowe, w tym: *posiedzenie Naczelnego Sądu Harcerskiego*, *spotkanie wydziału*²⁷, *uchwała Centralnej Komisji Rewizyjnej*, *zbiórka Rady Naczelnej ZHP*;
- bieżącymi działaniami organizacyjnymi²⁸ – 29 słów kluczowych, w tym: *badanie potrzeb*, *dofinansowania*, *podsumowanie roku*, *składka członkowska*;
- konfliktami organizacyjnymi – 24 słowa kluczowe, w tym: *konflikt władz*, *kryzys wizerunkowy*, *manipulacja*, *różnice światopoglądowe*, *spór władz centralnych*;
- pandemią COVID-19 – 4 słowa kluczowe: *COVID-19*, *koronawirus*, *pandemia*, *szczepienia*.

Z kolei w podgrupie słów kluczowych związanych z działaniami pozaorganizacyjnymi (wykraczającymi poza ramy ZHP), znalazły się 92 określenia dotyczące wydarzeń międzynarodowych (m.in. 25. *Światowe Jamboree Skautowe*²⁹, *Światowa Konferencja Skautowa*, *złot międzynarodowy*), 24 pojęcia nawiązujące do różnego rodzaju współpracy (np. *inauguracja współpracy ZHP – WOSM – UNICEF*, *porozumienia między organizacjami*, *zespół polsko-niemiecki*) oraz 12 nazw wydarzeń wspólnych z innymi polskimi

²³ Wspomnienie harcerzek poległych i zaginionych w trakcie II wojny światowej.

²⁴ Generyczne słowo kluczowe, wykorzystane do określenia tekstów mówiących o udziale harcerzy we wszystkich uroczystościach państwowych, instytucjonalnych lub kościelnych.

²⁵ Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy.

²⁶ Wood Badge – rodzaj kursu podharcemistrzowskiego, który jest liderekim kursem przeżyciowym, zob. <http://woodbadge.pl> (dostęp: 29.01.2024).

²⁷ Wydziały to zespoły instruktorów działających przy Głównej Kwaterze ZHP, np. Wydział Promocji i Komunikacji GK ZHP.

²⁸ Określenia dotyczące procedur i formalnych działań wspierających funkcjonowanie organizacji, ale nie formy pracy, które znalazły się w grupie *harcerskich aktywności*.

²⁹ Światowe Jamboree Skautowe to największe międzynarodowe wydarzenie skautowe, które odbywa się co cztery lata w innym kraju.

organizacjami harcerskimi (m.in. *rekolekcje duszpasterzy i kapłanów harcerskich, spotkanie Rady Organizacji Harcerskich, Zlot Harcerstwa*).

Charakterystyka najliczniejszej grupy słów kluczowych wskazuje, że autorzy artykułów w harcerskich mediach centralnych przykładają dużą wagę do komunikowania działań na różnych poziomach organizacji, a także poza nią (współpraca z instytucjami państwowymi i innymi organizacjami harcerskimi). Przewaga słów kluczowych związanych z harcerskimi wyjazdami wydaje się naturalna, ponieważ to właśnie te działania najwyraźniej i najatrakcyjniej pokazują, jak działa harcerstwo w praktyce. W liście słów kluczowych widać również odbicie bieżącego kontekstu funkcjonowania organizacji, na który wpłynęła pandemia COVID-19 oraz zmiana naczelnika (ok. 10% udział tekstów związanych z wyborami w ZHP).

3.1.2. Słowa kluczowe związane z nazwami strukturalnymi

Ta druga co do wielkości kategoria liczy 595 słów kluczowych, z czego nazwa organizacji ZHP wystąpiła aż 449 razy. Wysoka frekwencja tego słowa kluczowego wynika z oznaczania nim każdego tekstu, który bezpośrednio odnosi się do organizacji – dzięki temu wiadomo, że 69 artykułów z analizowanego zbioru ma charakter ogólny, mimo publikacji w harcerskich mediach w żaden sposób nie nawiązują do działań organizacji.

Wśród 147 pozostałych słów kluczowych w tej kategorii znajdują się:

- 62 nazwy zespołów, w tym: *Główna Kwatera*³⁰, *referat wędrowniczy*³¹, *sztab wośp*³²;
- 37 rzeczowników zbiorowych określających grupy osób o tych samych cechach, w tym: *instruktorzy*³³, *wędrownicy*³⁴, *wodniacy*³⁵;
- 19 nazw instytucji lub jednostek strukturalnych, w tym: *Chorągiew Stołeczna*³⁶, *drużyny*³⁷, *Muzeum Harcerstwa*³⁸;

³⁰ Władza wykonawcza ZHP.

³¹ Zespół instruktorski na poziomie chorągwi, który wspiera pracę metodyczną wędrowników.

³² Zespół zadaniowy koordynujący harcerską zbiórkę na WOŚP.

³³ Osoby, które złożyły Zobowiązanie Instruktorskie.

³⁴ Najstarsza grupa wiekowa w ZHP – osoby w wieku 15–21 lat.

³⁵ Harcerze działający w drużynach o specjalności wodnej.

³⁶ Terytorialna jednostka z ZHP skupiająca hufce z obszaru Warszawy.

³⁷ Podstawowe jednostki organizacyjne w ZHP.

³⁸ Instytucja muzealna dbająca o zachowanie harcerskiego dziedzictwa.

- 28 nazw osobowych, które określają:
 - rolę konkretnej jednostki w organizacji, np.: *harcerz, instruktor*;
 - stopień: *przewodnik*;
 - funkcję: *komendant, naczelnik ZHP, szef referatu*.

Jak widać, tylko ostatnia grupa słów kluczowych odnosi się do osób, pozostałe są nazwami zbiorowymi, co może oznaczać, że w harcerskich mediach raczej mówi się o sytuacji całych grup członków organizacji niż o perspektywie pojedynczych funkcyjnych.

3.1.3. Słowa kluczowe związane z wychowaniem i harcerskimi wartościami

Najmniej liczna, choć wcale nie bardzo odstająca ilościowo od pozostałych, grupa słów kluczowych liczy 461 jednostek (27,7%). W tym obszarze znajduje się 219 określeń związanych z ideami organizacyjnymi ZHP (bezpośrednio wyrażone w tekstach wartości i założenia ZHP jako organizacji) oraz 242 słowa kluczowe odzwierciedlające tematy/elementy wychowania (w myśl idei wszechstronnego rozwoju zawartej w Misji ZHP).

W grupie 89 harcerskich wartości najczęściej występują *służba* (45 razy) i *pomoc* (9 razy), które wprost odnoszą się do skautowej idei zostawiania świata odrobinę lepszym, niż się go zastało³⁹. Pozostałe słowa kluczowe w tej kategorii występują od jednego do trzech razy, jednak układają się w dość szeroki katalog wartości: *aktywizm, bezpieczeństwo, braterstwo, jawność, lojalność, niepodległość, odpowiedzialność, otwartość, pamięć, pogodność, prawda, relacje, rozmowa, rozwój, równość, satysfakcja, świadomość, tolerancja, transparentność, wdzięczność, zaangażowanie*. Taka różnorodność wartości akcentowanych przez ZHP w komunikacji na poziomie centralnym koresponduje z zawartym w Misji organizacji założeniem wychowania i wspierania harcerzy we wszechstronnym rozwoju⁴⁰. Wynikające z tekstów wartości dotyczą zarówno działania na rzecz innych (*pomoc, służba*), dbania o relacje (*lojalność, równość, tolerancja*), ale też rozwoju osobistego czy ogólnej troski o moralne postępowanie (*odpowiedzialność, prawda, rozwój, satysfakcja, świadomość*).

³⁹ Od przesłania Roberta Baden-Powella, założyciela skautingu, który mówił: „Starajcie się zostawić ten świat choć trochę lepszym, niż go zastaliście”.

⁴⁰ Por. Misja ZHP, <https://zhp.pl/odkryj/misja-zhp> (dostęp: 29.01.2024).

Z kolei 130 słów kluczowych określających założenia ZHP jako organizacji układa się w podgrupy:

- dokumenty i elementy metody harcerskiej – 45 słów kluczowych, np.: *instrumenty metodyczne*⁴¹, *Prawo Harcerskie*⁴², *program*⁴³, *Statut ZHP*⁴⁴;
- zwyczaje i elementy obrzędowości – 37 słów kluczowych, m.in.: *Czuwaj*⁴⁵, *mundur*, *Odznaka Skautów Świata*, *sztandar*;
- historia harcerstwa – 23 słowa kluczowe, np.: *historia harcerstwa*, *historia ZHP*, *Olga Drahonowska-Małkowska*⁴⁶, *złot w Birmingham*⁴⁷;
- skauting – 15 słów kluczowych, m.in.: *organizacje harcerskie*, *wosm*⁴⁸, *ZHR*⁴⁹;
- zmiana – 9 słów kluczowych, np. *zmiana Prawa Harcerskiego*, *zmiana władzy*, *zmiany organizacyjne*⁵⁰.

Drugą kategorią słów kluczowych w obszarze wychowania są określenia odzwierciedlające skalę tematów będących polem do rozwoju harcerzy. Na poziomie leksykalnym odnoszą się one do różnych aspektów życia człowieka, jednak w harcerskich mediach poruszane są w kontekście refleksji i rozwoju. Uznając, że pojawiają się w tekstach w celu wychowawczym (przekazanie wiedzy, kształtowanie kompetencji), można je przyporządkować do tego obszaru słów kluczowych.

⁴¹ Narzędzia wspierające rozwój członków ZHP na każdym etapie wiekowym, zob. System Instrumentów Metodycznych, <https://zhp.pl/sim> (dostęp: 29.01.2024).

⁴² 10-punktowy zbiór zasad, według których powinien postępować harcerz. Pełną treść Prawa Harcerskiego można znaleźć w Statucie ZHP § 6.

⁴³ Stale doskonalony i stymulujący program – jeden z elementów metody harcerskiej, zob. więcej: *Podstawy wychowawcze*, <https://zhp.pl/podstawy-wychowawcze> (dostęp: 30.01.2024).

⁴⁴ Najważniejszy dokument określający formalne podstawy działania ZHP. Dostępny online na stronie ZHP: <https://zhp.pl/statut-zhp> (dostęp: 29.01.2024).

⁴⁵ Harcerskie powitanie wprowadzone w Polsce w 1912 r., zob. Symbolika pozdrowienia „Czuwaj!”, <https://zhp.pl/odkryj/czuwaj> (dostęp: 29.01.2024).

⁴⁶ Jedną z twórczyń harcerstwa w Polsce, w 1911 r. założyła pierwszą żeńską drużynę we Lwowie.

⁴⁷ Złot Skautów z całego świata zorganizowany w 1913 r. przez twórcę skautingu – Roberta Baden-Powella.

⁴⁸ wosm – ang. World Organization of the Scout Movement, czyli Światowa Organizacja Ruchu Skautowego.

⁴⁹ Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej – jedna z polskich organizacji harcerskich.

⁵⁰ Z kontekstu analizowanych tekstów wynika, że określenia te odnoszą się do postawy ZHP jako organizacji stale rozwijającej się – z tego względu ta grupa słów kluczowych została przyporządkowana do kategorii *założeń* ZHP.

W badanym zbiorze tekstów najwięcej słów kluczowych jest związanych z takimi aspektami życia człowieka jak polityka (np. *wybory prezydenckie, Parlament Europejski*), komunikacja (np. *harcerska telewizja, bańki informacyjne*), kompetencje (np. *zarządzanie czasem, oszczędzanie*) i ekologia (np. *zero waste, etyka środowiskowa*). Mniej niż 20 słów kluczowych występuje w podgrupach związanych z wychowaniem, problemami, kulturą, historią, nauką, religią, edukacją seksualną, dyskusjami, autorytetami, nowymi technologiami czy kwestiami związanymi z prawami kobiet.

Taki przekrój słów kluczowych wyodrębnionych z analizowanych artykułów wskazuje, że temat idei organizacyjnych jest podejmowany w ZHP na wiele sposobów, m.in. przez pracę z wartościami, tworzenie własnych zwyczajów i obrzędowości, pamięć o przeszłości i bohaterach Związku czy ciągły rozwój harcerzy w wielu obszarach powiązanych z codziennym życiem, ale też dbanie o stały rozwój organizacji jako takiej.

3.2. Wyniki ilościowej analizy słów kluczowych

Chcąc skonfrontować listę słów kluczowych wyodrębnionych na podstawie kompetencji badaczki⁵¹, w drugiej części analizy wykorzystano Korpusomat – narzędzie do analizy własnych korpusów, za pomocą którego można wyodrębnić m.in. listę słów kluczowych dla danego zbioru tekstów. Automatycznie wyodrębnione słowa kluczowe pozwalają nie tylko zweryfikować przeprowadzoną analizę jakościową, ale też porównać oba zbiory słów kluczowych w perspektywie zgodności najczęściej podejmowanych tematów w czasopiśmie harcerskich.

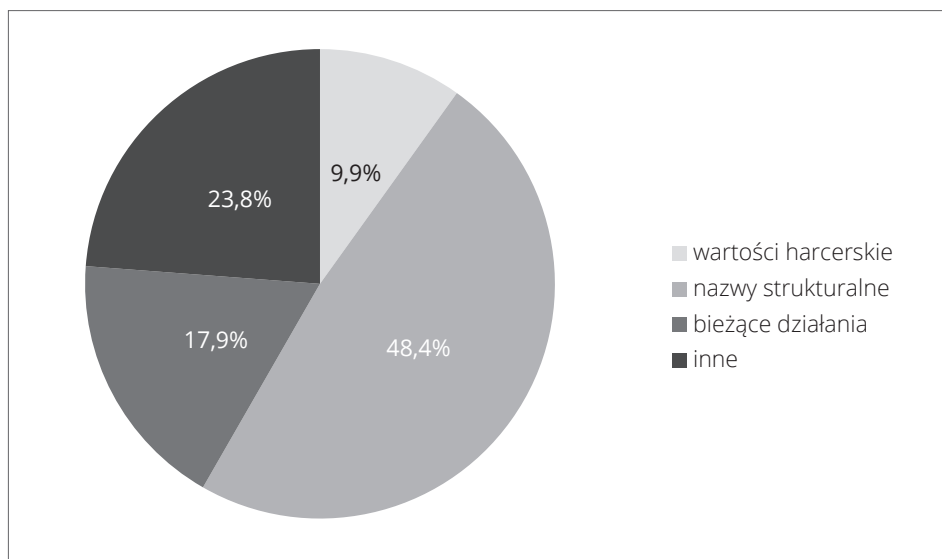
Lista słów kluczowych wyodrębnionych za pomocą Korpusomatu liczy 200 pozycji, a rozkład poszczególnych kategorii nie jest już tak proporcjonalny jak w przypadku trzech obszarów wskazanych przy analizie jakościowej (wykres 2).

Najliczniejszą kategorią, która stanowi niemal połowę słów kluczowych, są *nazwy strukturalne* (48,8%), określenia związane z bieżącymi działaniami ZHP to 17,9% wszystkich słów kluczowych, zaś pojęcia związane z harcerskimi wartościami – zaledwie 9,9%. W toku automatycznej analizy pojawiły się również słowa kluczowe przyporządkowane do kategorii *inne* – znajdują się tu określenia osób (np. *każdy, ktoś*), czasu (np. *luty, rok*,

⁵¹ O wykorzystaniu metod badań ilościowych do weryfikacji hipotez badawczych pisze A. Bączkowska, zob. (Bączkowska 2020: 198).

dzień), miejsc (*Warszawa*) czy wielkości (*wiele*), które mają w korpusie harcerskim większą frekwencję niż w korpusie referencyjnym⁵². Natomiast, biorąc pod uwagę kontekst analizowanych tekstów, słowa te nie są istotne dla harcerskiego przekazu.

Wykres 2. Rozkład procentowy słów kluczowych z analizy Korpusomatem

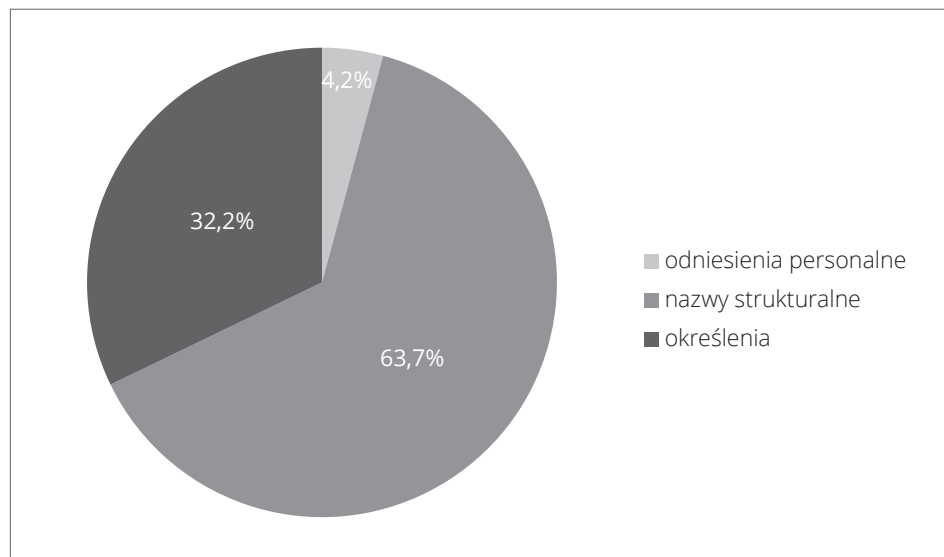
Źródło: opracowanie własne.

3.2.1. Słowa kluczowe związane z nazwami strukturalnymi

Najliczniejsza kategoria słów kluczowych (48,8%) z badania ilościowego rozpada się na trzy podgrupy tematyczne: *nazwy strukturalne* (tożsame znaczeniowo z taką samą kategorią z analizy jakościowej), *odniesienia personalne* (bezpośrednie nawiązania osobowe) oraz *określenia* (przymiotniki i zaimki wskazujące na powiązanie z organizacją), a ich rozkład przedstawia się jak na wykresie 3.

⁵² W badaniu słów kluczowych za pomocą Korpusomatu korpusem referencyjnym jest milionowy korpus NKP, zob. Kieraś i Kobyłski 2021.

Wykres 3. Rozkład podgrup słów kluczowych związanych z nazwami strukturalnymi

Źródło: opracowanie własne.

Wśród nazw strukturalnych (63,7% słów kluczowych) znajdują się:

- odniesienia identyfikujące organizację: *ZHP, organizacja, Związek*;
- określenia elementów struktury ZHP, w tym: *chorągiew, hufiec, drużyna, GK⁵³*;
- nazwy osób/funkcji, w tym: *instruktor, drużynowy, drużna, naczelniczka, przewodniczący, komendantka, członek, skaut, harcerka, kadra*.

Podkategoria *odniesień personalnych* (4,2%) gromadzi słowa kluczowe, którymi są imiona i nazwiska. Zasadniczo wskazane dane odnoszą się do osób, które w analizowanym okresie pełniły funkcje na centralnym poziomie organizacji np.: *Anna, Nowosad* (naczelniczka ZHP), *Radosław, Rosiejka* (redaktor naczelny „Na Tropie”), *Dariusz, Supel* (przewodniczący ZHP), *Gzyl* (komisarz zagraniczny ZHP). Wśród słów kluczowych pojawiły się również dwa imiona bez nazwisk: *Aleksandra* oraz *Justyna*, które często wskazują na członkinie GK ZHP – Aleksandrę Klimczak i Justynę Sikorską, ale w niektórych tekstach mowa jest również o innych harcerkach o tych samych imionach.

⁵³ Główna Kwatera.

Z kolei słowa kluczowe w formie zaimków i przymiotników odnoszących się do ZHP jako organizacji (32,2%) to m.in. *harcerski, zuchowy, instruktorski, metodyczny, wędrowni*. Część z określeń – *naczelny, nadzwyczajny, rewizyjny* – znalazła się w tej podgrupie pomimo ogólnego charakteru, ponieważ kontekst ich występowania wskazuje na frazy określające poszczególne zespoły /funkcje w organizacji, np. *władze naczelne, zjazd nadzwyczajny chorągwi, zjazd nadzwyczajny Związku, hufcowa komisja rewizyjna, chorągwianna komisja rewizyjna*. W niektórych przypadkach słowa kluczowe w formie określeń tylko częściowo występują *stricte* w harcerskim kontekście, jak np. *główny* (*Główna Kwatera*, ale też *główny problem*), *zagraniczny* (*komisarz zagraniczny ZHP*, ale też *polityka zagraniczna*) czy *światowy* (*konferencja światowa ICCS⁵⁴*, ale też *światowej klasy ekspert*).

Główna podgrupa słów kluczowych budujących tę kategorię – nazwy strukturalne – jest tożsama z analogiczną kategorią wyłonioną podczas analizy jakościowej. Jednak dzięki automatycznemu wyodrębnianiu słów kluczowych widać, że w harcerskim dyskursie znajdują się również specyficzne przymiotniki, często występujące w stałych kolokacjach. Pojawiające się w tej kategorii odniesienia osobowe z kolei wskazują na fakt, że bohaterami artykułów na poziomie centralnym często są instruktorzy zarządzający organizacją.

3.2.2. Słowa kluczowe związane z bieżącymi działaniami

Wyodrębnione przy użyciu Korpusomatu słowa kluczowe dotyczące bieżących działań (17,9%) odnoszą się wyłącznie do aktywności podejmowanych w ramach ZHP – nie ma określeń odnoszących się do współpracy z instytucjami czy innymi organizacjami harcerskimi, jak w przypadku analizy jakościowej.

Słowa kluczowe w tej kategorii występują w dwóch formach:

- jako rzeczowniki określające wydarzenia (70%), np. *apel, biwak, obóz, uroczystość, wędrowka, zbiórka, zlot*;
- jako czasowniki nazywające działania (30%), np. *działać, organizować, pełnić, podejmować, realizować, uczestniczyć, wspierać, wziąć, zdobywać oraz zorganizować*.

⁵⁴ ICCS – Międzynarodowa Katolicka Konferencja Skautingu.

Analizując kontekst występowania wymienionych czasowników w tekstach, można zauważyć, że określają one dwie główne strony harcerskich działań – kadre, która organizuje aktywności, oraz harcerzy, którzy w nich uczestniczą. Ponadto wskazane tu jako słowa kluczowe czasowniki *pełnić*, *realizować* oraz *zdobywać* tworzą kolokacje typowe dla harcerskiego dyskursu, tj. *pełnić służbę*, *realizować cele* / *Misję ZHP* oraz *zdobywać stopnie / sprawności*.

3.2.3. Słowa kluczowe związane z wychowaniem i harcerskimi wartościami

Wśród 200 słów kluczowych wyodrębnionych za pomocą Korpusomatu określone związane z wychowaniem i harcerskimi wartościami stanowią niespełna 10%. W przeciwieństwie do analizy jakościowej nie pojawiają się tutaj żadne odniesienia do obszarów, w jakich ZHP chce wychowywać, jednak jest to zrozumiałe w perspektywie dobranej metody badawczej. Słowa kluczowe odnoszące się do tematów tekstów jak *polityka*, *ekologia* czy *nauka* prawdopodobnie w podobnym stopniu występują w korpusie referencyjnym, ponieważ stanowią przedmioty polskiej debaty w ogóle. Bez uwzględnienia kontekstu (jak w przypadku analizy jakościowej) nie wyróżniają na tym tle dyskursu harcerskiego.

Zidentyfikowane przez Korpusomat słowa kluczowe mieszczące się w tej kategorii można podzielić na trzy podgrupy:

- nazwy wartości (56%), m.in.: *komunikacja*, *praca*, *relacja*, *rozwój*, *służba*, *umiejętność*, *wsparcie*, *współpraca*;
- określenia związane z ideami organizacyjnymi (37%), np.: *Czuwaj*, *metodyka*, *mundur*, *odznaka*, *sprawność*⁵⁵, *statut*;
- skauting (7%), m.in.: *WAGGGS*⁵⁶, *WOSM*, *ZHR*.

Pomijając brak słów kluczowych związanych z obszarami wychowania ZHP, ta kategoria znaczeniowo wygląda podobnie jak w przypadku analizy jakościowej. Wśród kluczowych wartości znajdują się odniesienia do

⁵⁵ Jeden z instrumentów metodycznych, mogą być zdobywane indywidualnie lub podczas działań zastępów / drużyn, zob. System Instrumentów Metodycznych, <https://zhp.pl/sim> (dostęp: 29.01.2024).

⁵⁶ WAGGGS – ang. World Association of Girl Guides and Girl Scouts, czyli Światowe Stowarzyszenie Przewodniczek i Skautek.

wspólnej pracy, służby na rzecz innych oraz troski o własny rozwój, która powinna cechować każdego członka organizacji. Wśród terminów związanych z założeniami i ideami organizacyjnymi widać zarówno określenia dotyczące obrzędowości, jak i formalnych aspektów działań ZHP (dokumenty, system metodyczny). Podobnie jak w przypadku analizy jakościowej, swoje odbicie w słowach kluczowych ma też uczestnictwo ZHP w światowym skautingu oraz współpraca z innymi organizacjami harcerskimi.

SŁOWA KLUCZOWE A WIZERUNEK ZHP – WNIOSKI

Zidentyfikowane w wyniku dwóch analiz słowa kluczowe harcerskiego dyskursu budzą określone skojarzenia z ZHP, dlatego na ich podstawie można wyciągać wnioski co do wizerunku organizacji, zgodnie z tezą Pilcha, że wizerunek to „skojarzenie, jakie nasuwa się na myśl o instytucji” (2018: 93). Ponieważ oba analizowane czasopisma są publicznie dostępne, można założyć, że publikowane w nich treści nie tylko wpływają na podtrzymywanie spójnego wizerunku wewnątrz organizacji, ale mogą również oddziaływać na jej otoczenie – partnerów, współpracowników czy rodziców harcerzy.

Przede wszystkim należy podkreślić, że obie analizy wykazały grupy słów kluczowych związanych z wartościami, które w obu przypadkach wpisują się w Misję ZHP. Podkreślone zostały w ten sposób działanie dla innych (służba), indywidualny rozwój oraz działanie w grupie (współpraca), które charakteryzują sposób działania ZHP (praca w małych grupach, indywidualne narzędzia rozwojowe jak stopnie i sprawności, idea służby). Częste występowanie słów kluczowych związanych z działaniami sprzyja postrzeganiu organizacji jako aktywnej, angażującej się w różnego rodzaju przedsięwzięcia. Widać, na czym polega bycie harcerzem – z różnych perspektyw: to podstawowe formy jak uczestnictwo w zbiórkach, ale też wielkie wydarzenia jak ogólnopolskie rajdy czy zloty całej organizacji. To samo dotyczy dbania o relacje z innymi organizacjami czy partnerami, na co wskazują słowa kluczowe związane z krajowymi i międzynarodowymi instytucjami.

Pojawienie się wśród słów kluczy nawiązań do osób z najwyższymi funkcjami w organizacji również wspiera jej pozytywny wizerunek, ponieważ wprost wskazuje na jej społecznych reprezentantów – ponownie w działaniu (w kontekście całych artykułów wspomnienia o osobach pojawiają się głównie jako opisy tego, w czym dana osoba bierze udział/

organizuje). Z kolei słowa kluczowe związane z wyborami czy zmianami wspierają obraz organizacji rozwijającej się, idącej z duchem czasu – czyli takiej, która ma potencjał, żeby odpowiednio wychować, przygotować młodych ludzi do życia we współczesnym świecie. Z kolei obecność licznych nazw strukturalnych wśród słów kluczy dowodzi, że ZHP ma dobrze rozwinięty socjolekt, który precyzyjnie pozwala opisywać organizacyjną rzeczywistość: funkcje, zespoły, stopnie, metody działania.

Widać zatem, że wśród harcerskich słów kluczowych znajdują się zarówno cechy, jak i wartości – elementy budujące tożsamość organizacji. Ich różnorodność, a zarazem spójność z Misją pozwala wyróżnić ZHP spośród innych organizacji (por. Sułkowski 2005: 7). Jak wskazuje J. Wyrwisz, często to konkurowanie wartościami okazuje się najskuteczniejszą strategią przyciągania zwolenników do danej organizacji (Wyrwisz 2015: 213). Wyłaniający się z przeprowadzonej analizy obraz ZHP z pewnością jest obrazem zachęcającym – pozytywnie przedstawia działania organizacji i korzyści, jakie z nich płyną dla zaangażowanej jednostki. Również z perspektywy rodziców potencjalnych członków ZHP wizerunek organizacji może być zachęcający, dzięki podkreślaniu takich aspektów jak nauka współpracy, rozwijanie empatii podczas służb czy sposoby aktywnego spędzania czasu.

Oczywiście wnioski wypływające z analizy słów kluczy stanowią jedynie hipotezę na temat tego, jak może być odbierany Związek Harcerstwa Polskiego na podstawie dominujących w jego komunikacji tematów. Do zweryfikowania rzeczywistego postrzegania ZHP w społeczeństwie potrzebne będą sprofilowane badania opinii w otoczeniu organizacji.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

- „Czuwaj – miesięcznik instruktorów ZHP”, <https://czuwaj.pl> (dostęp: 12.02.2024).
„Na Tropie – magazyn wędrowniczy”, <https://natropie.zhp.pl> (dostęp: 12.02.2024).

Literatura przedmiotu

- Bączkowska A., 2020, *Tematyka koronawirusa w polskiej prasie online – badanie korpusowe*, „Społeczeństwo i Polityka” nr 4, s. 195–224.
Dyskurs jako struktura i proces, red. T.A. van Dijk, przeł. G. Grochowski, Warszawa.

- Główny Urząd Statystyczny, *Działalność stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych oraz samorządu gospodarczego i zawodowego w 2022 r. – wyniki wstępne*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoeczna-wolontariat/gospodarka-spoeczna-trzeci-sektor/dzialalnosc-stowarzyszen-i-podobnych-organizacji-spoecznych-fundacji-spoecznych-podmiotow-wyznaniowych-oraz-samorzadu-gospodarczego-i-zawodowego-w-2022-r-wyniki-wstepne,3,10.html> (dostęp: 12.02.2024).
- Jaska E., Werenowska A., 2017, *Narzędzia public relations wykorzystywane w kreowaniu wizerunku organizacji pozarządowej*, „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej” nr 118, s. 81–93.
- Kieraś W., Kobyliński Ł., 2021, *Korpusomat – stan obecny i przyszłość projektu. Korpusomat*, narzędzie dostępne <https://korpusomat.pl> (dostęp: 2.02.2024).
- Pilch K., 2018, *Kształtowanie wizerunku organizacji pozarządowych*, „Ekonomia Społeczna” nr 2, s. 90–97.
- Smoleń-Wawrzusiszyn M., 2018, *Polskie dyskursy marketingu. Perspektywa lingwistyczna*, Lublin.
- Strona internetowa Akcji Czuwam, <https://strony.zhp.pl/czuwam-dla-ziemi> (dostęp: 29.01.2024).
- Strona internetowa Wspólnoty Wood Badge Chorągwi Stołecznej ZHP, <http://woodbadge.pl> (dostęp: 29.01.2024).
- Strona internetowa Związku Harcerstwa Polskiego, <https://zhp.pl> (dostęp: 29.01.2024).
- Sułkowski Ł., 2005, *Organizacja w poszukiwaniu tożsamości*, „Przegląd Organizacji” nr 3, s. 7–10.
- Witosz B., 2016, *Czy potrzebne nam typologie dyskursu?*, w: *Dyskurs i jego odmiany*, red. B. Witosz, K. Sujkowska-Sobisz, E. Ficek, Katowice, s. 22–30.
- Wyrwisz J., *Nowe media w kreowaniu wizerunku organizacji*, „Marketing i Zarządzanie” nr 41, s. 211–220.

THE IMAGE OF THE POLISH SCOUTING AND GUIDING ASSOCIATION BASED ON THE KEYWORD ANALYSIS OF SCOUTING DISCOURSE

Summary

The article is an attempt to reconstruct the image of the Polish Scouting and Guiding Association through an analysis of keywords extracted from the articles

published by the organisation. Keywords – self-contained units of meaning – were considered important for the image analysis, as they reflect the main themes undertaken in organisational communication. The research was based on a lists of keywords derived from a qualitative and quantitative analysis (using Korpusomat) of the articles available in the scouting press: the monthly magazine for ZHP instructors “Czuwaj” and the online magazine “Na Tropie”. On the basis of association relations, the extracted keywords were divided into three semantic categories: structural names, terms related to the current organisational activities and terms related to education (upbringing). Subsequently, the thematic subgroups of the keywords included in these categories are discussed, to show how their presence can influence the perception of the organisation by its members and by the environment (partners or parents of scouts). The image of the organisation reconstructed on the basis of the keyword analysis can provide a good initial hypothesis for a broader survey of opinions on its public image.

Keywords: keywords analysis, image of the organisation, scout discourse, Polish Scouting and Guiding Association